

Et habes notare quod in curiis de Madrid Anni 1573. provilum fuit prout in noviori quam tunc impressione hujus Recopilationis reperies insertum & declaratum; quod intra tres menses à die venationis, vel piscationis, denuntiandum est de venatoribus & piscatoribus transgredientibus legum harum dispositiones, non vero post & sic denuntiator ut contineatur tenetur omnino probare, quod intra hos tres menses facta est denuntiatio, aliter non obtinebit, & fuit hæc iustissima provisio, ut cupiditati judicium obvietur, & an licita sit piscatura in Rubrica nostri tituli diximus.

De lege fin. nostri text. de vitalis tractans, dixi in l. 2. verbo, *Terneros. tit. 14. supra lib. 5.* ad ibi dicta te remitto, & de laudatione carnis vitulae & aliarum carnum; vide *Cassan. in Catalogo glor. mund. 12. parte, consider. 85.* & hæc pro hoc tit. sufficiant.

IN LEGEM DECIMAM TERTIAM.

Tribus mensibus elapsis non est procedendum ad executionem legum prohibentium aucupium, venationem & piscationem.

SUMMARIUM.

1. Tribus mensibus elapsis non est procedendum contra venationem, piscationem & aucupium, & rationem legis tradit.
2. Et quis tenetur probare elapsos esse hos tres menses, denuntiator, aut denunciatus.

Ibi, *Ordenamos.* Iustissima lex est & auferens & tollens vexationes & molestias, quæ quotidie inferebantur per iudices miseris rusticis in tempore, in quo defendere se non poterant, vel quia testes quibus probare debebant suam defensionem mortui tunc erant, cum denuntiatio contra eos interponebatur, vel quia etiam vident non recordabantur, & plerumque pro unomet delicto bis & amplius condemnabantur: quæ quidem omnia cessabunt ex legis nostræ dispositione.

Ibi, *Pasados los tres meses.* Sed & quis tenetur probare esse necne lapsos hos tres menses, denuntiator, an vero denunciatus? & sine dubio tenetur denunciatori incumbere probationem, quod tres hi menses non sint elapsi, dum denuntiatio interponitur: nam cum sit fundamentum suæ intentionis iustificare de-

nuntiationem, eam non iustificat, nisi probet se intra tempus trium mensium denuntiasse, & sic eo non probante, est omnino denuntiatu absolvendus: item quia quando aliquid est prohibitum fieri uno tempore, & in alio tempore permittitur, ille qui dicit Petrum contravenisse prohibitioni, debet probare in tempore prohibito id fecisse: aliter enim non præsumitur, sed totum contrarium, ex notabili doctrina Bartol. in l. non solum §. sed ut probari ff. de nov. oper. denunt. quam totum mundum sequi testatur ibi Jaf. & alibi pro ejus exornatione alios allegavimus, sic & in nostro casu, cum lapsis tribus mensibus sit liber denuntiatu, omnino tenetur denuntiator probare tempore denuntiationis nondum fuisse lapsos: aliter enim denuntiatu, est nihil præstiterit, est absolvendus, præsertim cum l. nostra tunc demum præbet potestatem denuntiandi, quoties hi tres menses non sunt elapsi, non vero postea, imo & iudici adimit l. nostra potestatem procedendi lapsis dicto tempore, dum dicit, *no se pueda proceder de officio, ni por denunciaçion.* Verbum enim, *potest*, præcedente negativa, impossibilitat & denegat potentiam, ut diximus in l. 2. tit. 3. lib. 5. num. 29. & sequent. ubi asseruimus contrarium factum esse nullum & nullius effectus, & consequenter neque iudex potest procedere lapsis tribus mensibus, neque aliquis denuntiare, & sic incumbit denuntiatori probare denuntiationem intra hoc tempus fuisse factam: aliter enim reus absolvetur, & hæc est veritas, quantumvis aliqui iudices avari & immemores salutis terræ aliud male observent.

IN LEGEM DECIMAM QUARTAM.

Piscaria cum sale maris salientur sub nostrâ legis panis.

SUMMARIUM.

1. Sale maris salientur, sub legis panis.

Ibi, *Mandamos.* Processit hæc lex ad tollendas illorum cautelas, qui cum aqua maris piscaria saliebant, ut plus ponderis essent, & processit etiam pro conservatione horum piscariorum, quæ quidem facilliter cum maris aqua corrumpuntur, & itidem pro conservatione ea comedentium, ut ex l. nostra apparet.

TITULUS NONUS.

De los que se van a Morar de un lugar a otro.

CUM superioribus titulis dictum est de terminis publicis & piscaturis ac venationibus, qua omnibus habitatoribus locorum communes sunt, & eis potiuntur, & quia dubitari posset, an tales habitatores iis fruentes rebus, possint populum derelinquere in quibus deditis commodum reportarunt, ideo post titulos præcedentes subsequitur hic noster, & nisi sic continuaveris, difficulter continuari potest.

IN LEGEM PRIMAM.

Unusquisque libere potest transire ex unis locis ad alios habitandos, neque prohiberi potest sub nostri text. panis.

SUMMARIUM.

1. Cuilibet licet transire se & sua ad alias civitates & populos.
2. Oppida horum Regnorum an compelli possint aliquem recipere in civem.
3. Civitatem statueri minime posse injuste à civitate expulsum non amplius recipiendum.
4. Titulus non licere habit. metro. lib. 11. localis est.
5. Fœmina originaria unius loci licet alibi nubar, non propterea vocatur forensis, ubi infertur ad gabellas, & num. 6. quoad quid desinat esse civis.
7. Sententia vicinietatis vel pluralitatis facit jus quoad omnes.

Ibi, *Lo pueden hazer.* Hæc est conclusio totius nostri tit. & materix, scilicet, quod cuilibet libera est potestas transferendi se & sua & de uno loco ad alium, ne libertas à jure naturali concessa restringatur, contra dispositionem l. Titio centum §. Titio. ff. de cond. & demonstr. potest enim quis ubicunque ei placuerit, ut in l. nihil. ff. ad municipalem, tradit Bart. in l. assumpti. & in l. de jure. ff. eod. tit. & Abb. in cap. si. notab. 2. extra de paroch. Soc. Jun. conf. 7. num. 5. volum. 2. adeo ut licet fuerit anceps questio in cancellaria Pinciana, an oppida horum regnorum possint compelli aliquem & recipere in civem, probabilior tamen & verior ac tenenda sententia est, quod compelli possint, tam ex dictis & ex l. nostra, quam etiam, quia Reipub. in-

terest oppida civibus ampliari, ut in l. 2. C. de indict. vid. tollen. & ex l. fin. §. penult. ff. de bonis damnat. ex quo non immodice civitates illustantur, unde interrogatus Homeerus, qui essent maximi civitatis ornatus, inquit, pueri & turres: per pueros populi amplitudinem significans, quibus & aliis rationibus hæc tueretur sententiam ut probabilior Burgos de Paz, in l. 3. Tauri. num. 513. cum aliquib. sequentib. ubi & inquit civitatem statueri minime posse, injuste à civitate expulsum; nec ullo tempore ad civitatem recipiendum, quia statutum sapiens monopolium jure dirigitur, ex l. 1. de monopol. neque aliud ex l. ff. ad mun. colligi potest. nam licet civis à civitate recipiendus sit, ut talis dicatur, nullo modo exinde colligi potest civitatem non esse cogendam illum recipere, sed potius contrarium ex dictis & hoc verum est nisi in materia rit. & l. 1. C. non licere habit. metro. lib. 11. localis enim est titulus ille & sic ad alia non extendendus: ex quibus domicilia contrahantur ultra text. & ibi Doctores; in cap. cum nullus, de tempo. ordin. lib. 6. & l. 2. titulo 24. part. 4. & l. 32. titulo 2. part. 3. tradit Menoch. de arbit. jud. casu 86. per rationem, ubi singulariter loquitur. Habes tamen notare quod termina originaria unius loci, licet alibi nubar & non propterea vocatur forensis, ut inquit Decian. Respons. 71. num. 1. volumine 2. nam ut inquit Bald. in l. 1. §. quod autem ff. de iur. & curat. dat. ab his relatus per gl. Natural. in dict. l. 32. illi potest dicantur de loco aliquo, ex quibus semel in factis dixi, quod si mulier hæc in sua civitate originaria, vel quilibet alius originarius, vendat, aut contrahat, non dicitur forensis, neque ut talis solvet gabellam gabellario, *Del viento*, sed ut originarius solvet eam, adeo ut, etiam si mulier hæc

esset alibi nupta, idem dicendum esset, nam licet nupta, quandiu est nupta, desinat esse civis propter originis, hoc est verum in quantum retraheretur à servitio viti, non verò in aliis, & secundum glos. De casamento, in dict. l. 32. ubi allegat Plateam limitantem. Et notandum itidem est, quod sententia vicinitatis, & popularitatis lata in contradictorio j. iudicio facit jus quoad omnes, secundum Addition. Bart. in l. quotiescumque C. de decur. libr. 10.

¶ Ibi, Salvo si per concordiã. Verfic. hic limitativus est precedentis dispositionis & conclusionis, in glos. precedente nobis formata, efficitur in hac materia magis pactum expressum civium et vicinorum oppidorum, quam statuta & ordinationes ipsorum populorum, ut ex l. nostra clarissime probatur, sed an conventionem partium possit quis adstringi ad perpetuo vivendum in aliquo loco, alibi diximus.

IN LEGEM SECUNDAM.

Domini locorum exemptiones non possunt tribuere transferentibus se ad habitandum in locis & terris suis, sub pena nullitatis talium exemptionum, & eã tenentis proditores judicantur & confiscationem bonorum patientur.

SUMMARIUM.

- 1 Civitas an possit concedere immunitatem civi novello.
2 Cruces novi an teneantur ad contributionem veterum debitorum.

Ibi, Que la tal exemption no vala, Est enim in præjudicium Regis & suorum jurium, & contra l. precedentis dispositionem, & ne ejus terra inhabitabilis relinquatur & deserta, cum potius augenda & amplianda sit, ut inquit Consul. in l. 2. in fin. C. communia de manu. ibi civitatem nostram ampliandam potius quam minuendam esse censemus, & ex l. 2. C. de ind. vidui. rollen. & l. si quis patronorum §. idemque juris est C. de bon. lib. & glos. quamvis in cap. ex parte de rest. spoliar. & an possit concedi per civitatem immunitas & novello civi, tradit Rom. consil. 252. & dixi in mea Curia Pisana de decur. & an novi cives teneantur & ad contributionem debitorum veterum, dixi in l. 10. tit. 14. lib. 6. supra.

¶ Lex 3. sequens est ampliativa nostræ l. 2. scilicet, ut quæcumque obligationes à talibus personis factæ dominis terrarum ubi se conferunt, nulla etiam sint, sicut & exemptiones fuerunt, & quod nihilominus teneantur tales contribuere pro bonis in terris Regis relictiis.

¶ Lex etiam 4. ampliativa est, in quantum ibidem dicitur quod possint habitantes in terris Dominorum ad oppida Regis se conferre, & bona libere ibidem trahere, & relicta in locis, De Señorio, possint cultivare & administrare & nullo modo in hoc possint impediri, & ex istis legibus cessant dicta per Agid. Thom. in Tract. de collectis in §. incipienti pauperes, numero 13. in 12. volumine Tract. divers. Doct. fol. 148. ubi dubitabat cum aliis, an sine licentia civitatis, vel Domini possit incola alibi se transferre.

IN LEGEM QUINTAM.

Habentes bona in uno loco contribuant pro eis, etiam si in alio vivant.

SUMMARIUM.

- 1 Tributa debita ratione rei, ubi sunt exigenda ubi res sunt, ubi n. 2. an consuetudo immemorialis contraria valeat.
3 Electus in loco originis & in loco domicilii, ubi serviet.

Ibi, Que pechen, y paguen por los tales bienes, En las tales villas y lugares donde los dexaren. Tributa enim debita ratione rei, ibi sunt exigenda ubi res collocata est, quemadmodum in decimis, not. glos. in summa 13. quest. 1. cap. significavit, & ibi glos. de parochi. cap. quoniam. & ibi glos. fin. & in cap. Apostolica, verbo, consuetudo. & glos. in c. cum sint de decim. Didac. Perez, in l. 1. glo. 1. q. 3. tit. 5. lib. 1. supra, tradit in propositum nostræ l. Avend. c. 14. prator. numero 34. versic. item alii volunt. lib. 2. & ibidem num. 18. alia in propositum prosequitur, & iterum in responso 16. & Bart. Soc. consil. 129. lib. 1. & tenet Tyberius Decian. in Respon. 55. numero 18. vol. 1. & Craveta, in consil. 201. ubi numero 14. inquit valere statutum, quod forenses graviores collectas solvant, quam cives. Et diximus alia in l. 10. tit. 14. lib. 6. supra, sed an consuetudo immemorialis contraria valeat, crederem quod non, ex text. nostro omnem & quamlibet consuetudinem reprobante, quo casu immemorialis etiam censetur reprobata, ut diximus in l. 3. n. 2. tit. 1. lib. 2. supra. Et tradit Pelacz de major. 4. part. quest. 20. numero 51. sed Avend. in Respon. 16. in propositum nostræ l. in numero 3. in versic. sed prædictis cum sequentibus distinguit, ut quoad præjudicium Regis, de quo lex nostra loqui videtur, etiam immemorialis non valeat, sed quoad ipsos populos contententes valeat, nimis tamen suppletiva est hæc distinctio ad l. nostram, quæ populis & vicinis populorum providere vult, & sic dubia mihi videtur dicta distinctio Avend. ibi, Como personales, his verbis destruit opinio Angel. in l. 1. C. de mul. & in quo loco, & in l. cum neque C. de incolis, dicentis, quod forensi possidenti aliquid in civitate, vel comitatu non potest iudici onus custodiæ, neque potest iudici collecta, & fuit opinio Bart. in dict. l. 1. & in dict. l. cum neque & in l. forma §. 1. ff. de cons. teste Agid. Thomati in Tract. de collectis sub §. expolimus supra, numero 25. vol. 12. Tract. divers. fol. 164. & Zephal. consil. 317. numero 23. & infra. Quod quidem ex l. nostra cessare videtur, si sint personalia munera solum, siue realia, siue mista, & diximus in dict. tit. 14. supra isto lib. sub l. 10. crederem tamen quod si in illo loco ubi habet bona eligeretur ad munera personalia, & in loco ubi habitat itidem eligatur ad alia, compelleretur & ubi prius electus fuit munera subire, & adimplere.

TITULUS DECIMUS.

De los Navios.

TITULUS hic continuari ad precedentes potest, hoc videlicet modo, quod cum dictum sit de venatione, & piscatione, qua quidem piscatio in fluminibus & mari fieri solet, nunc consequenter sequitur videre de navibus, qua in fluminibus & mari quotidie versantur.

IN LEGEM PRIMAM.

Naves ut fiant pro tuitione maris, disponit l. nostra.

SUMMARIUM.

- 1 Plaustrorum & navium præstationes de Regalibus sunt.
2 Navium appellatione omnia navigiorum genera continentur, navis scapha non est instrumentum navis & num. 3.
4 Qualitates rei & accidentia, qua rebus adduntur, differentiam specificam non constituunt neque rem specie differre faciunt.
5 Naves in multiplici sunt differentia.
6 Navigia etiam pro omni genere navis capiuntur.
7 Naves habent quasi membra sua.
8 Navigari in flumine nemo prohibetur.
9 Navis reparata novis tabulis an sit eadem vel alia.
10 Navem suam si quis ex alienis tabulis reficiat an remanebit sua.
11 Navis si tempore, quo recedit refectioe indigeat, & itidem cum ad locum destinatum pervenit præsumitur medio tempore etiam refectioe indiguisse, ubi insertur ad magistrum navium.
12 Navis dominium non transfertur per solum emptionis titulum, sed per traditionem.
13 Navigare licet usque exercitum sit & necessarium, tamen est periculis plenum, ubi pericula.
14 Socius est in culpa, si res societatis per mare vehere voluerit.
15 Maris procellæ inexorabiles sunt & nemini parcent.
16 Navigantes miserabiles persona dicuntur.
17 Navis paratur ad hoc, ut naviget, ubi insertur ad socios navis dissentientibus, an navis naviget, cui stabitur.

Ibi, A Nestro Real Estado, Plaustrorum enim & navium præstantiores inter & Regalia numerantur, ut apparet ex tit. quæ sunt Regalia.

Ibi, Navios, verbum hoc generale est, & sub eo omnia navigiorum genera continentur, idque probatur ex tit. C. de navibus non excus. lib. 11. & ex l. si ff. de fund. instr. ibi, scapha & navis non est instrumentum navis, & text. in l. 7. tit. 24. part. 2. Etenim mediocritate non genere ab ea differt, de quo meminit Jaf. in l. 1. num. 67. ff. de acquir. possess. & facit lex quemadmodum §. si navis & sequent. ff. ad l. aquil. & l. 1. §. navim, & §. igitur versic. quadam autem naves ff. de exercitor. & quid Accurs. scripsit in l. 1. §. qui sunt igitur, vers. de exercitor. ff. navis, cap. & denotari evidenter potest ex allusione, seu vocabuli derivatione, ex qua propria vocabuli significatio sumitur l. pupillus §. terrorium ff. de verborum signific. not. in l. turgirii, eodem tit. Bart. copiose scripsit in l. omnes populi. num. 59. ff. de Just. & jure, & legitur in l. 2. verbo, Appellata ff. si cert. petat. nam siue assentiamus his qui navim, à, non verbo quod est nato, deductum aiunt, siue frequentibus, qui Græcum vocabulum esse tradidere, ab illis enim, naus naos, vel neos, quod est navis, & nao, siue navo, quod est fluo, ut sic navis tanquam fluens omnia instrumenta fluentia per rivos, vel mare comprehendatur, & sic verbum navis generale sit, ut dictum est ex dictis juribus, & ex l. 1. §. air prator. ff. de sum. & ex l. 1. §. magister. ff. de exercitor. ibi, navem (ait) accipere debemus siue maritimam, siue fluviatilem, siue in aliquo stagno naviget, siue Syndria sit, est enim genus navis syndria, quæ spairandi causâ facta est, & in qua sint sedilia. Qualitates namque & accidentia, quæ rebus adduntur differentiam specificam & non constituunt, neque rem specie differre faciunt, licet substantialia sic, ut sentit Consulatus in l. si ff. de fundo instr. glos. in l. fin. §. quoties verbo, Ann. ff. de publ. not. Bart. in l. 1. n. 19. ff. de actio. & oblig. & per eund. & alios in l. jus civil. ff. de Just. & jnr. & sic quantumvis accidentia addantur rebus & qualitates, non immutatur species, & res, sed eadem sunt, & consequenter navis generale nomen est omnia illa instrumenta comprehendens, quibuscum navigatur, siue in flumine, siue in mari, siue in stagno.

Stagno. Naves enim in multiplici sunt differ-
 entia, quaedam marinae, aliae fluviales l. 3.
 ff. de excus. num. Maritima, quae in mari du-
 ctur l. semper §. Divus Adrianus. ff. de iure
 immun. & harum quaedam sunt longae l. 2. ff.
 de capt. aliae vero sunt naves onerariae d. l. 2.
 quae ad onera vehenda paratae sunt, & quae-
 dam sunt naves lignariae, ad ligna deferenda,
 aliae fœnariae ad fœcum apte ferendum,
 aliae frumentariae, vinariae l. vulgaris §. sed est,
 de nav. ff. de furt. aliae carbonariae & id genus,
 aliae piscatoriae naves sunt, piscium capiend-
 orum causâ paratae, quas navicellas Juris-
 conl. vocat in l. item pictoris. §. 1. ff. de fund.
 instrum. actariae vero aliae vocantur in d. l. 2.
 quae remis aguntur & cito agi possunt,
 de quibus, & in d. l. 7. tit. 24. part. 2. Et
 omnia haec & si quae sint aliae sub dicto nomine
 navis continentur, ut apparet ex dict. ejus al-
 lusione, fœ derivatione, sic & navigia & ca-
 piuntur pro omni genere navis l. 2. §. vni flu-
 minis, ibi, navigium non fletit ff. si quis cau-
 tio, Authen. navigia. C. de furt. notat Rebus. in
 l. malum navis 142. ff. de verb. sign. pag. 1070.
 cum sequenti, habentque naves quasi membra
 sua, ut, veluti gubernaculum, malum, anten-
 nas, de quibus in l. scapham. ff. de evictio. &
 in d. l. malum, & de armamentis navis, vide
 legem Marcellus. §. armamenta ff. de rei vend.
 & adde ad praedicta l. navi ff. de evictio. &
 in notabili quaestione ex his argumentum
 sumit Socin. consil. 55. numero 5. & 8. volum.
 4. navesque privatim habere non erat de iure
 prohibitum l. 1. C. de navis. non excus. libr.
 8. 11. navigareque in mari & flumine pu-
 blico nemo prohiberi potest l. 2. §. si quis
 in mari. ff. ne quid in loco pub. §. & quid-
 em instr. de rerum divis. & ff. vi in sum.
 pub. navis. lic. nisi ab eo qui ibidem habet
 jura Regalia, nam tunc impediri posset, se-
 cundum Bart. in Rubr. dict. tit. ff. ut in sum.
 pub. nav. lice.
 ¶ Ibi, & reparari, Egent enim plerumque na-
 ves reparatione, ut innuit Consultus, in l.
 fin. ff. de exercit. nec etiam longo tempore
 durant, licet novis tabulis reficiantur, se-
 cundum Angel. in l. foramen. ff. de servit.
 9. urban. pred. sed an si navis dissoluta & re-
 fixa & iisdem tabulis compacta vel refecta sit, an alia
 navis erit dicenda, vel eadem, Respondit ele-
 ganter Jurisconsultus. in l. inter stipulantem. §.
 Sacram. ff. de verborum obligat. & in l. quod
 in rerum §. fin. de legat. 1. in l. qui res §.
 aream ff. de solut. & in l. quid tamen. §. in
 navis. ff. quibus modis usufruct. amitt. ex qui-
 bus iuribus deducitur, quod si navis ea men-
 te refecta est, ut in alium usum tabulae
 destinarentur, si mutato consilio navis reficia-
 tur, non prior navis, sed alia dicenda est.
 Quod verum, si carina navis dissoluta &
 mutata sit, item verum, si navis penitus,
 seu in totum uno contextu dissoluta fuerit,
 secus si per partes dissoluta, & per partes
 refecta, tunc enim eadem navis dicitur, &
 vide Alex. in dict. §. Sacram. n. 11. & ad praedicta
 facit l. preponatur ff. de jud. & plenè
 scripta per Fel. in cap. cum accessissent. numero
 56. de consl. & facit lex Mucius. & ibi Bald. ff.

de rei vend. sed an si quis navem suam ex alienis
 tabulis refecisset, an nihilominus navis
 reficientis maneret, & manere Jurisconl. in d.
 l. Mucius. ff. de rei vend. respondit, contra
 vero erit, si ex alienis tabulis ad usum navis
 paratis navem quis edificasset, sit enim
 navis domini materia, nam proprietatis totius
 navis carinae causam sequitur, ubi vero quis
 ex aliena materia, ut ex cupresso, fecit ta-
 bulas & ex tabulis edificavit navem, navis est
 facientis, lego, sed & si ex meis ff. de acquir.
 rerum domi. l. si convenerit. §. si quis sic caverit ff.
 de pignor. actio. quae jura à glof. & Doct.
 hanc interpretationem receperunt, cujus rei
 ratio redditur, quia altero casu ad priorem,
 & eadem materiam res reduci potest, altero
 vero non potest §. cum ex aliena, instr. de
 rerum divis. & notandum est quod si navis
 tempore, quo ex aliquo loco recedit, refectio-
 ne eget & cum ad destinatum locum & pro-
 venit, similiter refectioe egeret, praesumitur,
 quod & medio tempore, quo navigavit, refec-
 tione indigisset, ut optime per Sigismund.
 consil. 195. in quaestione, quod optimum, &
 notandum, quia naves plerumque vitium
 facere solent, & merces ibidem incluse ma-
 defactae deterioris redduntur, & magistris navium
 integras in locatione promittunt, ut damna ex
 hoc obvientia petere scias, item nota quod
 cum solo emptionis titulo non transferatur do-
 minium navis, & sed per traditionem ut optime
 per Socin. consil. 55. lib. 4.
 ¶ Ibi, Robor & repraesentari, huic periculo na-
 vigantes subiecti sunt sicut & multis aliis, nam
 licet navigare & exercitium utile & necessarium
 sit, & ad summam reipub. pertinet l. 1. in
 prin. & §. si is qui navem ff. de exercit. ac
 naves ipsas ad mercatum exercendam necessa-
 ria instrumenta esse nemo est, qui nesciat,
 tamen periculis & remis plena est navigatio,
 ita ut Nacarlis Scythes, navigantes tantum ab-
 esse à morte dicere consueverat, quantum di-
 gitorum navis esset castitudo: cujus sententia
 Saryricus assentit, dum ait.
 Digitis à morte remotis.
 Quatuor aut septem si sit latissima rada.
 Et Bias ille philosophus Priemmenis navigan-
 tes, inquit, nec inter vivos, nec inter vitâ
 functos censebat, ut per Jas. in l. 1. numero 9.
 ff. si quis cautio. & Seneca in Medea.
 Audax nimium qui freta primus
 Rase tam fragili perfida rupit,
 Terrasque suas post terga videns
 Animam levibus credidit auris,
 Dubiaque secans aquora cursu
 Potuit reveri fidere ligno;
 Inter vitâ mortisque vias
 Nimium gracili limite ducto.
 Et Horatius, & plures alii plura de navigan-
 tibus dixere, ut refert Minchaca, contraver. il-
 lustr. c. 20. numero 11. cum sequentibus pluribus,
 ubi nititur probare, contra naturam esse naviga-
 tionem, & sic Plutarchus in vita Catonis refert,
 Catonem

SUMMARIUM.

Catonem dicere consuevisse pro tribus rebus
 per omnem vitam poenitentiam egisse, si quod
 arcanum mulieri credidisset, si per aquam tra-
 jecisset, quod poterat terra proficisci, si aliquis
 dies per incuriam sine studio transisset, ex qui-
 bus dicit Jurisconl. in l. cum duobus. §. dam-
 num in fine ff. pro socio, in culpa socium esse;
 si mari & merces advehere voluerit, cum terra
 potuisset, nisi aliter sit solitum & incertam enim
 & periculosam navigationem appellat Imperator
 in l. civitas. C. de officio rell. provin. Bald.
 consil. 345. pro domino Arnaldo, colum. fin. vo-
 luntate 2. dicitque glof. in c. novimus 17. q.
 2. in illis verbis text. navigasti idest, uxorem
 duxisti, ut enim na ignas se variis periculis
 subiecit, nec proprie motu tegitur, sed ven-
 tis, sic uxorem habens: Adversa namque na-
 vis procellae sunt inexorabiles, & nemini
 parcunt, & ut Bald. & Salic. scriperunt, in
 l. 2. C. de nav. feno. qui homini potenti & crû-
 deli comparabant mare, & ideo & merito pruden-
 tissimi viri, legumque latores agrestem
 eorum miserati, quoad ejus fieri potuit, nau-
 fragiis consulere studuerunt, ut in tit. ff. de in-
 cen. rei. nau. & in Auth. navigia. C. de furi-
 is extra de rapto. c. excommunicationi. cap.
 Rhodia. 2. distin. ubi glof. & Doct. & sic na-
 vigantes tanquam miserabiles personas esse de
 foro ecclesiastico & inquit Specul. in tit. de com-
 per. judi. ad. §. 1. vers. 283. & de mari multa
 tradit Capola de servi. vrb. pred. sub titulo
 de mari. & sequent.
 ¶ Ibi, An ten por la mar, navis enim ad hoc
 paratur: ut naviget, glof. in l. si navis. ff.
 de rei vend. & Jurisconl. inquit in l. utique §.
 culpa. ff. de rei vend. in l. arboribus. §. navis. ff.
 de usufruct. ex quibus verbis sumpsit argumen-
 tum Accursius socium invito socio re commu-
 ni ad usum, in quem parata est, ut posse-
 ita ut si sint duo socii & domini unius navis,
 & unus eorum vult congruo tempore ad na-
 vigandum ipsam navem navigatam mittere,
 alius vero mavult eam in portu permanere,
 praesertim ille, qui navi ad usum parata uti
 velit, & utiliter agere; recusante socio, &
 tradunt Bart. & Paul. in l. haec distinctio. §. cum
 fundum ff. locati, & idem Bart. in l. servi ele-
 ctione. §. Labeo. ff. de legat. 1. ubi latissime Jas.
 & Doct. scribunt in l. duo fratres. ff. de ac-
 quiren. here. & in l. Sabinus. ff. communi di-
 vi. Jas. in l. quominus numero 159. ff. de flu-
 mi. & eleganter & late idem Jas. consil. 98. de
 58. in causa, per totum volum. 4. ex quibus
 deducitur, quod ubi negotium est tale ut ex
 parte expediri non possit, socium invito so-
 cio, si utiliter agit, re communi uti posse ad
 rem paratam, facit text. in l. heredes. §. si unus.
 ff. fam. hered. & alibi si bene meminero credo me
 dixisse latius.
 IN LEGEM SECUNDAM.
 Nullus impediat flumina aut transire per
 qua solent naves transire & piscatores, & alii
 vicini commodum reportare sub nostri text.
 parva.
 Azevedo in Recopilationem. Tom. IV.

Flumen quid sit & a quo dictum. & in quo
 differt à lacu seu stagno.
 Flumina quatuor species sunt.
 Flumina publica nullo modo impedienda na-
 vigantibus, piscatoribus & aliis.
 Nauticam consuetudinem esse spectandam, &
 quid si deficiat consuetudo vel lex, quid fiet
 in nauticis negotiis. num. 5.
 Ibi, Riots, Latine flumen, sive fluvius di-
 ctus à fluendo, quia nihil aliud est flu-
 men, & quam fluens aqua, ut inquit Seneca
 quarto natural. & ex text. in l. 1. §. flumen. ff. de
 flum. & ideo differt à lacu sive stagno, quia flu-
 men fluit, & discurrit de loco ad locum: la-
 cus autem, stagnum, & fossa continent aquam
 stagnantem, & vrosam non fluentem. l. 1. §.
 lacus & sequent. ff. ut in fluv. pub. nav. licet.
 valebit ergo argumentum, non fluit aqua, ne-
 que exitum habet, ergo non est flumen, cum
 valeat argumentum ab etymologia vocabuli
 sive derivatione. l. 2. ff. de acquir. possess. l. 2.
 §. mutui datio. ff. si cert. petar. & fluminum &
 quaedam sunt publica & navigabilia, & ista
 dicuntur regalia, ut in c. 1. quae sunt regalia, in
 vbi. fundo. & ideo ista sunt principis, neque
 alicui licet aliquid sibi in eo adscribere abs-
 que ipsius principis concessione. l. quominus.
 ff. de flumi. quaedam sunt publica, sed non
 navigabilia, & in istis pariter nihil licet iure
 proprio, cum sint publica sine permissione,
 vel principis, vel ejus reip. cujus sunt. Quae-
 dam vero sunt privata ut rivus ex text. l. 1. §.
 rivus. ff. de rivis, & pariter quae in fundo
 nostro nascuntur item privati juris sunt stag-
 na, lacus, fossae. l. 1. §. stagnum & §. lacus.
 & §. fossa. ff. ut in flum. pub. nav. licet. ut praed-
 dicta declarat Bald. consil. 188. dicitur quod
 opus publicum, volum. 2. & tradunt omnes in
 d. l. quominus. ff. de flumi. & ea quae sunt priv-
 vati juris in nibilo differunt à ceteris locis
 privatis. l. 1. §. hoc interdicitur, cod. tit. ex qui-
 bus ut in nostri text. materiam non egredia-
 ris decerpes quod flumina publica nullo
 modo sunt impedienda navigantibus, & pis-
 catoribus, & aliis personis ex eis commo-
 dum reportantibus sub nostri text. parva,
 quod intelligo nisi ex consuetudine immem-
 oriali jus impediendi sit acquisitum ut in tit.
 precedente diximus, vel habuerint privilegia
 Regis ad hoc ut probat nostra l. in finali-
 bus verbis, nam licet navigare cullebet li-
 ceat in mari aut flumine, prohibet tamen
 potest ab eo, qui habet jura regalia se-
 cundum Bart. in Rubrica. ff. ut in flumi.
 publi.
 ¶ Ibi, Acostumbran aprovechar, haec est
 enim regula generalis, nauticam scilicet, con-
 suetudinem & spectandam esse, dummodo
 legi non advetetur, hoc est à lege non do-
 probetur l. deprecatio. ff. ad l. Rod. de juss. §.
 fin. in auth. de usur. naur. ubi glof. & maris con-
 suetudinem servandam scribit Bald. in ob-
 servare. §. antequam. ff. de offic. praesul.
 servare. §. antequam. ff. de offic. praesul.
 servare. §. antequam. ff. de offic. praesul.
 servare. §. antequam. ff. de offic. praesul.

probat Cœpol. de servi. rusti. præd. tit. de mari, sol. penul. Brunus in tract. de consil. verbo, mare. si enim lex ipsam consuetudinem reprobarer, non valeret, ut in aushen. navigia. C. de furt. sic enim legem deprecatio, interpretandam esse plerisque placuit & videbis Bart. in l. omnes populi. num. 26. ff. de just. & jmr. in iis tamen in quibus nautica consuetudo non viget, neque legis dispositio reperitur, & sic fas scriptum, & non scriptum cesser, in nauticis negotiis ad peritos, & valentes nautas confugere debemus, est enim regula generalis, peritis in arte standum esse l. 1. ff. de veni. insp. glos. longiori. in §. prævea inslit. de rerum divis. quam regulam plene quidem declarant Abb. Felin. & Dec. in c. præposuisti de probatior.

IN LEGEM TERTIAM & QUARTAM ejus declaratoriam.

Naves exterrorum non sunt onerande in portibus maris, existentibus ibidem navibus regnicolarum, quorum navis in hoc præferenda sunt, etiam si exterris in portibus aliquarum dominorum particularium, sub penis in iis legibus contentis, exceptis vassallis regni de Inglaterra.

SUMMARIUM.

- 1 Nauticus sive navicularius quis dicatur.
2 Magister navis quis dicatur.
3 Exercitor navis quis dicatur.
4 Nauta qui dicatur.
5 Nauta qui dicatur.
6 Nautas, qui merces ob mercedem vehendas accipiunt, locatores dicitur, & mercatores conductores.
7 Magistro navium incumbit cura mercium ibi gestarum, & an tunc debeat pars citari numero 8. Equo navis equiparetur numero 9.

Ibi, En navios, algunos de estrangeros, hic est unus de casibus specialibus in jure nostro descriptis, in quibus regnicolæ præferuntur exterris, quorum casuum plures descriptimus in l. 14. tit. 3. lib. 1. supra numero 30.

Ibi, El maestro del navio, qui quidem nauclerus & vocatur, eo quod navem gubernat, & nautis imperat, quæcunque ad faciendam navigationem pertinent, ut apparet ex l. 5. tit. 24. part. 2. & etiam dicitur navicularius, ut in tit. de navicular. & in tit. de præd. navicul. lib. 11. l. 1. quod cujusque unquam nomi. & l. semper. §. negotiatores. ff. de jure immu. & magistram & navis vocat Jurisconsul. in l. 1. §. magistrum. ff. de exercit. actio. cum, qui totius navis cura mandata est. Magistri autem imponuntur, vel locandis navibus, vel mercibus vel vectoribus conducendis, armamentisve emendis: Magistrum etiam accipimus non solum, quem exercitor præposuit, sed & eum, quem magister, ibidem: & ex exercitorem dicimus eum & ad quem obventiones & redditus navis omnes perveniunt, §. exercitorem ibidem, ita Rebus. in l. malum vers. Nauclerus, pag.

1071. ff. de verb. sig. potest etiam magister & hic nauta appellari, quod est verbum generale, nam ut inquit Jurisconsul. in l. 1. §. qui sum. ff. nam. camp. stab. nauta: appellantur omnes, qui & navigandi causa in navi sunt, & in l. uni ff. fur. adversus nau. inquit idem; suntque plura officia versantium in nave, quæ recensere longum esset, & aliqua referuntur in l. 5. cum sequ. tit. 24. part. 2. & vide etiam quid de magistro navium dixit Imperator in l. quoties. C. de nau. fra. lib. 11. notandumque est, nautas, qui merces vehendas accipiunt, & & propter hoc mercedem recipiunt locatores dicitur, & mercatores ibidem merces includentes, conductores appellari, vel quia operas ad exportandas merces locant, vel quia nauticum usura præstant: mercatores vero conductores dicitur, qui ibidem ducendas merces conducunt, ex Bart. in l. si uno. §. item cum quidam in princ. & num. 20. ff. loca. & in l. opus quod, eod. tit. & scribunt idem Bart. & Jas. in l. 1. ff. de præscrip. verbis, & vide Bart. in l. certi juris. C. locati, & probatur ex l. 13. tit. 8. part. 5. ubi imponitur magistro & navium cura custodiendarum mercium, & quod si sua culpa perdatantur, tenentur ad resarcionem earum, de quo late per Stracham, in tractat. de navis in 3. part. in tom. 6. part. 1. tractatum diversorum. Doct. ubi plures quæstiones circa hæc annexit, & posuit hunc tractatum cum tractatu de mercatura, qui ibidem in 2. parte, annexit unum singulare verbum Bart. in 2. C. de nau. fra. scilicet, quod in examine peragendo casus & naufragii partem citari, quæ in longinquis forsitan partibus commoratur non esse necessarium, idque mirabile esse, subdens sic posse intelligi legem, scire oportet, §. sufficit. ff. de excus. tuto. ibi, cujus fidem sufficit affirmare ex ipsa naturali justitia, & idem probat Anan. in cap. excommunicationi, colum. antepen. de raptor. & placet Hyppol. singu. 25. clarum est in jure, & non improbat Decius consil. 82. viso processu. colum. 1. & sic quod & mirum mihi non videtur, cum ejusdem juris sit in illo, qui equum aut mulam conductam vehit pro itineralo, & in loco a quo equus hic, vel mula infirmatur & moritur, nam tunc sufficit de hoc fieri informationem in loco illo, parte & sic domino illius equi vel mula non citato, & valet ubique ex eo, quod casibus ibidem occurrit, & saluum manet jus domino ipsi probandi contrarium si poterit, & navigii ad equum & contra potest ad hoc sumi argumentum, cum equo navis equiparetur, & ex l. 3. tit. 24. part. 2. & vide legem 8. istiusmet tituli, & ampliantem nostram legem 3.

IN LEGEM NONAM.

Naves fracta in mari & merces ibidem contenta & inclusa sunt illorum, quorum antea erant, & subripiens eas tenetur furti, & idem est de rebus in mari projectis ad navis sublevandam.

SUMMARIUM.

- 1 Navis si patitur naufragium, merces ibidem constituta ad vicia litoris non sunt fisci, sed ejus ante erant.
2 Incensa domo si aliquis surripit aliquid, vim publicam committit.

Ibi, Sean dadas a aquellos cuyas eran antes que el navio quebrasse, nam ut inquit Imperator in l. 1. C. de nau. fra. lib. 11. quod si quando naufragio navis & expulsa fuerit ad litus, ad dominos earum pertineat, & fisci meus non se interponat. Quod enim jus fisci habet in aliena calamitate? ut & in aushen. navigia. C. de furt. & in tit. ff. de incen. rui. nau. & adeo hoc verum est quod consuetudo in contrarium non valeret, cum à dicta auth. navigia sic reprobat, & si de facto fiscus aliud permittit & petit, ut inquit petere Benedicetas in cap. Rainuntius verbo, & uxorem num. 392. de testa. male agit, & hæc non est consuetudo, sed corruptela, neque valet ut in proposito inquit Rebus. in d. l. malum vers. naufragium, pag. 1071. ff. de verbo. signific. & Covar. in cap. peccatum. 3. part. §. 1. num. 5. ubi inquit, non dubitare iniquum esse talem consuetudinem, nec dubitari posse. Quid enim obsecro (inquit ibi Covar.) naufragiis miser fecit ut dignus sit amissione rerum, quæ ad ipsum lege naturæ pertinet? Quid itidem principem Christianissimum movere potest, ut tam impiam & crudellem consuetudinem probaverit, aut eam à iudicibus servari permiserit? Unde Rebus. in proæmio. 1. tom. consil. Fran. glos. 5. num. 74. scribit non esse in conscientie foro tuto dominos hæc bona occupantes.

Ibi, Como de hurro, notandum est verbum illud, como quod siquidem similitudinem denotat, non vero veritatem, ita ut non puniatur poena furti veri ordinaria, sed tantum extraordinaria ex dictis per Rebus. de ali. re. num. 101. & nos etiam alibi diximus:

sicque & incensa domo & subripiens aliqua ex bonis ibidem existentibus vim publicam committit, ut est ex l. 3. per totam. ff. ad l. Jul. de vi publi. & in l. 3. tit. 10. part. 7. & lex nostra ex duabus sequen. itidem confirmatur, & probatur etiam in l. quo naufragium. ff. de incen. rui. nau.

IN LEGEM DECIMAM.

Projectum in mari ob tempestatem solvendum ab aliis in navi illa existentibus.

SUMMARIUM.

- 1 Omnes portantes merces in navi tenentur contribuere pro damno ibidem contingente ex casu fortuito.
2 Domini domuum contrignarum domus dirupta ne incendium transiret, non tenentur pro domo illa destructa sed ille qui in incendio culposus fuit.

Ibi, Sean tenidos de pagar cada uno segun la cantidad que traxeren en el navio, hæc est singularis conclusio & specialis casus, & hoc propter casum fortuitum tempestatis in mari supervenientis in quo nulla culpa imputari potest nautæ & magistro navis; ideo nimirum si inter omnes alios partiatur & damnum, & sic ex hoc deducitur quod si culpa navis, magistro imputari posset, tunc ab ipso & non ab aliis nautis esset resarciendum, sicut in incendio domus alicujus ne incendium transeat ad alias non tenentur vicini pro reparatione illius domus destructæ, sed ille, qui & incendium posuit, vel cujus causa successit, ut per glos. in l. 12. tit. 15. part. 7. & per tex. ibi, & Bald. reletum & secutum per Menoch. de arb. jud. casu. 390. num. 14. vide Roland. Valle. consil. 95. vol. 2. & glos. d. l. 12. hoc limitat uno modo, & notandum quod tex. hic generaliter disponit, lex vero sequens specialiter, & sic non sunt contrariz neque superfluz, & per hoc titulus iste remanet expeditus.